

№ 37 (438)
Кастрычнік 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Спадчына ў небяспецы: скрушны лёс палаца ў Паўлінаве –** *стар. 2*

☞ **Асоба ў краязнаўстве: Мікола Шуканаў –** *стар. 3*

☞ **1812: Дрысенскі лагер – ад задумы да разбурэння –** *стар. 6*

С. Тарасаў, М. Мастахова, М. Чырскі і Т. Хвагіна

На тым тыдні...

✓ **25 верасня** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася **беларуска-латышская вечарына з Сяргеем Панізнікам «У храме Бацькаўшчыны»**. Падрабязней пра імпрэзу чытайце на старонцы 2.

✓ **26 верасня па 3 кастрычніка** ў мастацкай галерэі «Палац мастацтва» працавала **рэспубліканская мастацкая выстаўка «Метафоры і метаморфозы»**, створаная па выніках Першага беларускага тэкстыльнага пленэра з аднайменнай назваю.

✓ **29 верасня** ў Беларускам дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту прайшло мерапрыемства **«Восеньскі Фэст»**, якое на некалькі гадзінаў аднавіла атмасферу мінулых часоў. На фэсце былі ўзгаданыя традыцыйныя восеньскія святы: Багач і Пакровы, абрад «Жаніцьба лучніка». А студэнты БДУ культуры і мастацтваў рэканструявалі вясельны абрад «Каравай» Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці. На працягу святочнага дня глядачы змаглі завітаць да «сапраўднага» шляхціца ў гульні «Пан Быкоўскі», патанчыць пад музыку і спевы фальклорнага калектыву «Славянскі настрой», прынялі ўдзел у конкурсах і гульнях. Асабліва святы сталі спаборніцтва сабак па бегу з перашкодамі «Аджыліці» і Дабрачынная акцыя па пошуку новых гаспадароў для хатніх жывёлаў, якую зладзіла Грамадскае аб'яднанне аховы жывёлаў «Эгіда».

✓ **29 верасня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адбылася **адкрытая лекцыя з вулічным мастаком Кірылам Хто** (Масква) пры ўдзеле стрыт-групы «Сігнал». Лекцыя ярка і выразна адлюстравала рэчаіснасць праз метафару вандалізму. Стомленасць культуры самой ад сябе і абсалютная абьякавасць да яе новага пакалення, канфлікт эпох і пакаленняў, пашырэнне ўяўлення пра тое, што можа лічыцца мастацтвам, якія ў яго ёсць сучасныя формы для таго, каб не губляць нітку размовы з грамадствам. Кірыл Хто ўпэўнены, што ёсць рэчы, пра якія можна сказаць гранічна проста і выразна, а яго дывізам з'яўляецца выраз «try to live as fast as somebody who has already died» (паспрабуй жыць так хутка, як той, хто памёр ужо).

Сябры! Падпісацца на газету можна з любога месяца

Стан і перспектывы турызму

24 і 25 верасня ў Мінску адбыўся з'езд экскурсаводаў і гідаў-перакладчыкаў Беларусі, арганізаваны Беларускам грамадскім аб'яднаннем экскурсаводаў і гідаў-перакладчыкаў. Тэмай сёлетняга з'езда стала абмеркаванне пытанняў «Стану і перспектываў развіцця экскурсійнага турызму ў Беларусі».

На другі дзень адбыўся круглы стол «Гісторыя, краязнаўства і пазнавальны турызм», вынікам працы якога стала рэзалюцыя з'езда. Вялі круглы стол старшыня Беларускага грамадскага аб'яднання экскурсаводаў і гідаў-перакладчыкаў Мікола Чырскі, яго намесніцы Таццяна Хвагіна – загадчык навукова-даследчай лабараторыі рэгіянальнага турызму Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта і Тамара Федарцова – кандыдат геаграфічных навук, дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а таксама Марыя Мастахова – кансультант Дэпартамента па турызму Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь.

Першым слова ўзяў кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры паліталогіі Інстытута парламентарызму і прадпрымальніцтва, вядучы навуковы супрацоўнік Музея гісторыі горада Мінска, член праўлення Беларускага камітэта па помніках і мясцінах (ІКАМОС) Сяргей Тарасаў з дакладам «Адлюстраванне падзеяў беларускай гісторыі ў экскурсіях. Як дасягнуць аб'ектыўнасці, навуковасці, праўдзівасці ў змесце гістарычных і іншых экскурсіях». Ён зрабіў акцэнт на выкладанні дысцыплінаў гісторыі ва

ўніверсітэтах: якім чынам трэба выкладаць дысцыпліны «Гісторыя Беларусі», «Гісторыя Вялікай Айчыннай вайны», закрануў і моманты скарачэння гадзінаў на гэтыя дысцыпліны.

Антон Астаповіч (старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры) выступіў з дакладам «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі ў якасці экскурсійных аб'ектаў, іх стан, дасягальнасць, захаванне. Праблемы, звязаныя з рэканструкцыяй і выкарыстаннем помнікаў гісторыі і культуры». Ён пазнаёміў удзельнікаў круглага стала са станам аховы помнікаў у нашай краіне і прывёў некалькі прыкладаў з уласнай практыкі.

Старшыня з'езда закрануў тэму святкавання 130-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа ў літаратурных музеях і запаведніках Беларусі. Адзначыў, што і сярод удзельнікаў прысутнічаюць свае класікаў: С. Тарасаў даводзіцца родзічам Купалу, а В. Міцкевіч – унучка Коласа. Напрыканцы з'езда дэлегатамі былі выказаныя прапановы па змене стану экскурсійнай справы ў Беларусі, некаторыя з іх былі прынятыя адразу і ўвайшлі ў рэзалюцыю, а некато-

рыя засталіся на абмеркаванні. Свае словы падзякі выказаў і прадстаўнік фірмы «Інтэрлінгва» (вусны пераклады) Міхась Сабалеўскі, які прапанаваў супрацоўніцтва і падтрымку на матэрыяльным узроўні, і не толькі ў правядзенні падобных мерапрыемстваў. А супрацоўнік музея ў Дудутках Наталля Федарук прапанавала дзеля прыцягнення ўвагі да помнікаў архітэктуры змяшчаць каля іх цытаты, радкі з твораў беларускіх класікаў. Завяршыўся з'езд паездкай удзельнікаў у Музей народнай архітэктуры і побыту.

Маша МЕДЗВЯДЗЁВА
Фота аўтара

Выступае М. Сабалеўскі

Месца сустрэчы з Латвіяй

25 верасня ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася вечарына «У храме Бацькаўшчыны», героем якой стаў паэт Сяргей Панізьнік – вядомы пісьменнік, краязнаўца і грамадскі дзеяч, які сёлета адзначыў 70-годдзе. А яшчэ – была сустрэча Беларусі і Латвіі.

Наглядзячы на шаноўны ўзрост, Сяргей Сцяпанавіч працягвае плённа працаваць. Як адзначылі арганізатары імпрэзы, ён жаданы і чаканы госць у многіх краінах свету, бо даследуе павязі нашай краіны, нашай культуры з Латвіяй, Украінай, Чэхіяй, Расіяй ды іншымі дзяржавамі. І праведзеная вечарына – гэтаму найлепшы доказ.

Цягам дзвюх гадзінаў гучалі вершы латышскіх паэтаў у перакладзе на нашу мову, былі імправізаваныя курсы латышскай мовы для ветлівых гасцей, а ўдзельнікі сустрэчы распавядалі пра свой до-

свед знаёмства з краінаю-суседкаю.

Апроч С. Панізьніка выступілі Адам Мальдзіс, Анатоль Вярцінскі, Уладзімір Мазго, Анатоль Дзялендзік, Алег Вінярскі ды іншыя. Кожны з іх казаў пра сваю Латвію – невядомую, непаўторную, адзіную – так, што яна становілася блізкай і астатнім. Прыемную нечаканасць для слухачоў падрыхтаваў Іван Лучыц-Федарэц. Ён раскажаў пра беларуска-латышскі слоўнік, рэдактарам і навуковым кансультантам якога з'яўляецца. Слоўнік, які змяшчае каля сарака тысяч слоў, быў выдадзены

ў Рызе два гады таму пры спрыянні знамай латышскай паэтка і мовазнаўцы Мірзы Кемпэ на грошы тамтэйшых беларусаў. Хочацца спадзявацца, што ён убачыць свет і ў Мінску ды будзе карысны тым, хто цікавіцца латышскай мовай і культурай. Тым больш, што ў беларусаў даўнія павязі з гэтым прыбалтыйскім народам, у розных гарадах дзейнічаюць латышскія сябрыны. Дарэчы, у Мінску жыве паэт і перакладчык Андрэй Гуцаў, які навучаўся латышскай філалогіі акурата дзеля таго, каб перакладаць творы з аднае мовы на другую.

Напрыканцы вечарыны журналіст і выдавец Віктар Хурсік распавёў, як у пачатку XX стагоддзя яго дзядуля паехаў у Латвію і працаваў на чыгунцы. Там ён пабраўся шлюбам і разам з жонкай вярнуўся ў Бе-

Вядучая вечарыны Дар'я Лосева і госць музея

ларусь. Вось так, праз лёсы двух чалавек, і паядналися два народы... Скончыў свой расповед В. Хурсік простымі, але глыбокімі словамі: «Латвія – у душы». І я не маю сумневаў, што ў той вечар у сэрцы кож-

нага з прысутных таксама застаўся ўспамін пра Латвію – добры і светлы ўспамін.

Ніна КАЗЛЕНЯ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

А. Вярцінскі

В. Хурсік

Спадчына ў небяспецы

Стаіць палац без дзвярэй...

Прыязджайце ў вёску Паўлінава, што ў Баранавіцкім раёне, ранняй восенню. Як-небудзь у выхадныя, або калі проста надарыцца вольны час. На старой Брэст-Маскоўскай дарозе, не даязджаючы да павароту на Слонім, перад указальнікам «Паўлінава 1» звярніце ўлева. І далей – па дарозе сярод лесу паўз закінуты кантрольна-прапускны пункт і вайсковую часць, пакуль паміж дрэваў не ўбачыце палац. Не спяшаўся наперад, спыніцеся хаця б на хвіліну. Там, далей, будучы патрушчанае шкло, бітая цэгла, на зямлі – гнілыя дошкі ад разламанай тэрасы. А тут, калі не глядзець у чорныя правалы вокнаў, ажывае гісторыя.

...На пачатку XX стагоддзя гэтую зямлю набыў Ян Бохвіц, сын Фларыяна Бохвіца і Паўліны Маеўскай, і пабудаваная сядзіба ў памяць пра яго маці атрымала назву Паўлінава. Дом стаяў амаль на самым беразе возера. Гаспадары любілі збірацца тут разам з гасцямі і бавіць час. Адночы сюды завітала нават Эліза Ажэшка. Але сядзіба належала Бохвіцам на доўга – апошні з іх памёр у 1939 годзе.

За савецкім часам ва ўладанні Бохвіцаў размясціўся ваенны шпіталь. Магчыма, у гэтым сядзібе яраз пашанцавала – яна стала нічыйнай і пачала разбурацца толькі гадоў дваццаць таму. Да гэтага яе больш-менш рэгулярна тынкавалі, а перад самым закрыццём шпіталю нават зрабілі новы дах. Цяпер ён добра ратуе сядзібу ад дажджоў і снегу.

Ад людзей уратавацца цяжэй. За некалькі дзясяткаў

метраў ад сядзібы знаходзіцца вайсковая часць, а непадалёк яшчэ і дзіцячы летнік. Пра гэта проста здагадацца, калі пачытаць сучасныя надпісы ў будынку. Яны не надта разнастайныя: прызнанні ў вечным каханні да канца змены ў летніку ды лаканічнае «ДМБ» і назвы гарадоў ледзь не ўсяго Саветаў Саюза. І паўсюль – кавалкі кафлі, вырваныя водаправодныя трубы, шкло, запущенае. Стаіць будынак без дзвярэй...

Некалькі гадоў таму сядзібу купіў Беларускі інстытут адукацыі, каб зрабіць там музей. Але час ідзе, а зменаў пакуль не бачна.

Зрэшты, можа, і добра, што былыя гаспадары Паўлінава не дажылі да гэтага часу. Ды й звесткі пра іх нашчадкаў мясцовым таксама не вядомыя.

Пабачыць такім свой дом нават ворагу не пажадаеш.

Ніна КАЗЛЕНЯ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ
Фота аўтара

Пра няпросты ці трагічны лёс беларусаў

У мінскім выдавецтве «Кнігазбор» нядаўна выйшла ў свет новая кніга беларускага пісьменніка і краязнаўцы са Слоніма Сяргея Чыгрына «Такі іх лёс».

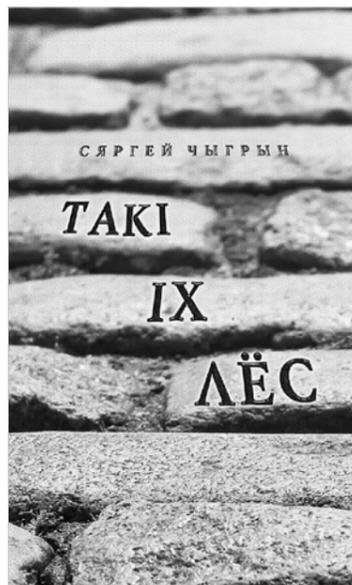
Пра няпросты і часта трагічны лёс вядомых і малавядомых грамадска-палітычных і культурных беларускіх дзеячаў XIX і XX стагоддзяў раскажа аўтар у 47 гісторыка-краязнаўчых і літаратуразнаўчых артыкулах, якія і склалі змест новай кнігі.

Выданне пачынаецца расказам пра жыццё ўраджэнца Слонімшчыны напалеонаўскага генерала Яна Канопкі і заканчваецца артыкулам пра рэпрэсаванага ў 1938 годзе пісьменніка Леапольда Родзевіча.

Віктар і Адам Артымовічы, Янка Лучына, Янук Дарашкевіч, Ігнат Буйніцкі, Юрка Снапко, Антон Валынчык, Сяргей Паўловіч, Гальяш Леўчык, Яўгенія Чарняўская-Орса, архіепіскап Філафей, Ларыса Геніюш, Валянцін Таўлай, Сяргей Дубінскі... Спіс імянаў выбітных беларусаў, якія трапілі ў поле зроку аўтара, большы за колькасць змешчаных у ёй артыкулаў. Розных па роду заняткаў і талентах герояў гэтай кнігі аб'ядноўваюць любоў да Радзімы і беларускі патрыятызм. У іх лёсах, як у люстэрку, адбіваецца гісторыя Беларусі двух апошніх стагоддзяў.

Трэба адзначыць, што большасць артыкулаў раней друкаваліся ў розных перыядычных выданнях, у тым ліку і ў «Краязнаўчай газеце». Сабраныя пад адной вокладкай, гэтыя творы могуць служыць добрым дапаможнікам пад час вывучэння гісторыі і культуры роднага краю.

Мікола КАНАНОВІЧ

Асоба ў краязнаўстве

...І аматар эпісталажнага жанру

Добры дзень, паважаныя супрацоўнікі «Краязнаўчай газеты»! Мы будзем вельмі вам удзячныя, калі надрукуеце наш артыкул пра Мікалая Шуканава, вядомага краязнаўцу Жлобіншчыны. Неаднойчы яго артыкулы друкавала і ваша газета, і мы спадзяемся, што вам будзе прыемна разам з намі павіншаваць Мікалая Васільевіча з 50-годдзем!

Нарадзіўся Мікалай Васільевіч Шуканаў 3 кастрычніка 1962 года ў г.п. Лельчыцы Гомельскай вобласці.

Хочацца адзначыць, што Мікалай нездарма лічыцца краязнаўцам. Ён усё ведае пра свой радавод, свае карані і ганарыцца гэтым.

Працуе карэспандэнтам нашай раённай газеты «Новы дзень» са студзеня 1990-га. Кожны чалавек стараецца знайсці сваё месца ў жыцці, і Мікалай Шуканаў знайшоў свой шлях, на наш погляд, у прафесіі журналіста. Чалавек ён дапытлівы, мэтанакіраваны, камунікабельны. І нават яго прозвішча – Шуканаў – адпавядае выбранай прафесіі.

Асабіста я знаёмая з ім ужо дзесяць гадоў, і за гэты час ён ні разу мяне не расчароваў як чалавек, як спецыяліст, які прывык трымаць сваё слова і несці адказнасць за справу, якую робіць добра сумленна. Супрацоўнічае ён з работнікамі бібліятэкі нашай Жлобінскай РЦБС, колькі працуе ў раённай газеце. Любіць працаваць у архівах і бібліятэках. Ніхто ў раёне не ведае больш за яго пра

гісторыю станаўлення праваслаўнай веры на Жлобіншчыне. Вельмі даспадобы Мікалаю Васільевічу эпісталажны стыль, і шмат пісем ён напісаў сам, а таксама атрымаў ад патаў і пісьменнікаў Жлобіншчыны і іншых знакамітых людзей

нашага рэгіёну. Для бібліятэкараў яго краязнаўчыя знаходкі вельмі патрэбныя і карысныя: мы таксама карпатліва збіраем краязнаўчыя матэрыялы па гісторыі, экалогіі, літаратуры і іншых сферах дзейнасці. Неацэнны ўклад унёс Мікалай Васільевіч у збор інфармацыі па

літаратурным краязнаўстве. У раённай цэнтральнай бібліятэцы ёсць «Пакой роднай кнігі», дзе разам з іншымі краязнаўчымі дакументамі захоўваецца асабісты архіў М. Шуканава (пісьмы, рукапісныя матэрыялы, ксеракопіі артыкулаў краязнаўчага характару з перыядычных выданняў і г.д.). Гэтымі дакументамі карыстаюцца розныя катэгорыі чытачоў: ад ветэранаў да вучняў школ горада і навучэнцаў каледжаў, ВУН. Неаднаразова мы выкарыстоўвалі краязнаўчыя здабыткі М. Шуканава, калі абагульнялі вопыт працы бібліятэкі сістэмы па краязнаўстве. Часта наш краязнаўца прымае ўдзел у бібліятэчных мерапрыемствах па краязнаўстве. Хочам праз вашу газету выказаць словы падзякі нашаму сябру і дарадцу Мікалаю Васільевічу за яго працавітасць на карысць людзям. Жадаем моцнага здароўя, творчага натхнення, здзяйснення ўсіх мараў. Сардэчна віншваем з днём нараджэння, Мікалай Васільевіч! З юбілеем!

Супрацоўнікі Жлобінскай РЦБС

Ад рэдакцыі: «КГ» сардэчна вітае і віншуе свайго актыўнага аўтара з юбілеем. Добрага здароў'я Вам, Мікалай Васільевіч, і поспехаў у працы!

Семінар аб спадчыне яўрэйяў

13–14 верасня адбыўся навучальны семінар для журналістаў «Асвятленне праблем захавання і інтэрпрэтацыі мультыкультурнай спадчыны Беларусі ў сродках масавай інфармацыі», які быў зладжаны Яўрэйскім інстытутам гістарычным у Польшчы (на пачатку адбылося ўзнагароджанне інстытута і Музея гісторыі яўрэйяў польскіх дыпламамі Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры за вялікі ўнёсак у вывучэнне і папулярнацыю яўрэйскай культурнай спадчыны на тэрыторыі Беларусі), Беларускай добраахвотнай таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры пры падтрымцы Польскай дапамогі, фондам «Салідарнасць» і агульнаацыянальнай кампаніяй «Будзьма беларусамі».

На семінары былі разгледжаныя падыходы да асвятлення ў друкаваных і электронных выданнях праблемы аховы культурнай спадчыны праз прызму нацыянальнага заканадаўства і міжнародных метадычных дакументаў па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, пытанні выяўлення, фіксацыі і захавання месцаў пахавання ахвяраў войнаў, вайсковага пошуку як часткі працы па захаванні і папулярнацыі гісторыка-культурнай спадчыны, вывучаныя падыходы польскіх друкаваных і электронных СМІ ў падчы матэрыялу па захаванні яўрэйскай культурнай спадчыны і па праблемах міжкультурнага і міжнацыянальнага дыялогу.

Заняткі падрыхтаваны і праведзеныя спецыялістамі Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. А знаёмства з польскім вопытам і майстар-клас па інтэрв'юванні і напісанні матэрыялаў, прысвечаных яўрэйскай культурнай спадчыне, праводзіліся пад кіраўніцтвам прадстаўніка Яўрэйскага інстытута гістарычнага ў Польшчы

і Музея гісторыі яўрэйяў польскіх, уласнага карэспандэнта газеты «La Republica» ў Варшаве Яна Геберта.

Актыўны ўдзел у працы семінара прынялі прадстаўнікі дзяржаўных масмедыя, Інстытута журналістыкі БДУ, шэрагу інтэрнэт-парталаў, у тым ліку сайтаў моладзевых грамадскіх аб'яднанняў, якія займаюцца аховай помнікаў гісторыі і культуры.

Так што, акрамя выканання вучэбных і метадычных задач, мерапрыемства стала своеасаблівай лакмусавай паперкай па вывучэнні прыярытэтаў розных накірункаў беларускай журналістыкі.

Паводле інфармацыі арганізатараў

ФОТАЗДЫМКІ

Вітаўта, Сапегі...

Можа быць!

Выстаўка «Радавод: Вялікае Княства Літоўскае» прайшла ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь. Фотапраект Алега Белавусава раней пабываў у Маскве, Крыме і Нясвіжы.

Гэта – рэканструкцыя партрэтнага жывапісу XVI–XVII стст. У прасторным памяшканні музея былі выстаўлены з паўсотні каляровых здымкаў – вынік грунтоўнай сямігадовай працы. Яны ўзнаўляюць вобразы гістарычных дзеячаў ВКЛ, у тым ліку Вітаўта, Андрэя Палацкага, Барбары Радзівіл, Соф'і Гальшанскай, а таксама – простых гараджанаў і вясцоўцаў, занятых сваімі паўсядзённымі справамі. Так, побач з велічым канцлерам ВКЛ Львом Сапегам месціцца бестурботны наведнік гарадской карчмы. У экспазіцыю таксама ўвайшлі мастацкія здымкі беларускіх замкаў і народных строяў. Працы суправаджаюцца аўтарскімі тэкстамі, што апавядаюць пра гістарычную асобу.

Алег Белавусаў працуе фотакарэспандэнтам «Гомельскай праўды». Нарадзіўся ва Украіне, і шлях да захаплення беларускай гісторыяй у яго быў дастаткова доўгі. Моцна паўплывала на яго знаёмства з сябрамі рыцарскіх клубаў, іх апантанасць. Сярод гэтых людзей быў і лідар гурта «Стары Ольса» Зміцер Сасноўскі (выступілі яны і на адкрыцці «Радавона»). Цікава, што

да гісторыі прывяла фотамастака да разумення, што ягоны занятак – рэканструкцыя партрэтнага жывапісу XVI–XVII стст. – мае важнае значэнне для ўсведамлення сябе грамадзянінам вялікай краіны, якая ў далёкім мінулым называлася Вялікім Княствам Літоўскім.

«*Мець радавон – вялікая раскоша, – упэўнены Олег Белавусаў. – Не кожнаму гэта дадзена. Жаданне даведацца, хто ты, адкуль і кім былі твае продкі, прыходзіць часам вельмі позна, калі жывых сведкаў ужо няма на гэтым свеце. Я дакараю сябе за тое, што не імкнуўся, не спрабаваў даведацца, запісаць гісторыю жыцця сваіх дзядуляў і бабуляў. Самае дзіўнае, што ў шматвяковай гісторыі Вялікага Княства перапляліся лёсы народаў, якія насялялі прасторы ад Балтыйскага да Чорнага мораў. І таму гісторыя маіх продкаў, што жылі на землях Украіны, у Крыме, на Кайказе, таксама звязаная з гэтай краінай».*

У фотасесіях бралі ўдзел сябры гомельскіх («Старая Вежа» і «Гридни Мстислава Глебовича») і мінскіх («Княжы Гуф», «Алтын Тумен» і «Карона Захаду») клубаў гістарычнай рэканструкцыі. Гістарычныя вобразы дапамаглі «ўваскрэсіць» вядомыя айчынным музыкі, даследчыкі беларускай гісторыі і фальклору, а таксама музыкі школьнага ансамбля «Гасцінец». Вынікам жа іх супольнай працы мусіць стаць грунтоўны альбом, які, думаецца, будзе цікавы для ўсіх аматараў айчынай даўніны.

Ігар МЫСЛІВЕЦ, студэнт Інстытута журналістыкі БДУ

Пра майго Максіма Танка

(Заканчэнне. Пачатак у № 36)

Гаворка пачалася з пытання, што мяне турбуе і прывяло да яго. Меў намер падаць запіску, але размова пайшла так актыўна, што гэта зрабіць было нязручна. Яўген Іванавіч стараўся дапамагчы нават без усялякіх звестак наведніка. Калі ўсё ж я назваў сваё прозвішча і вёску Дзянісава, Яўген Іванавіч спыніў на момант размову. Мне здалося, што ён быццам нешта ўспамінае. Праз пэўны час спытаў: «Гэта ваш сваяк вучыўся ў Варшаве на святара?» Я адказаў, што гэта мой дзядзька, брат майго бацькі. Пасля гэтых звестак Яўген Іванавіч яшчэ больш зацікавіўся маім жыццём.

Як мог карацей апаўваць пра свае малаўнічыя краявіды, вёсачку Дзянісава, вучобу ў тэхнікуме, БДУ, працу трактарыстам, аграномам, пра тое, што крыху спрабую складаць вершы, што асобныя падборкі друкаваліся ў мядзельскай «раёнцы», таксама змяшчаліся невялічкія нататкі пра калгасныя справы і жыццё аднавяскоўцаў, што быў паза-

штатным карэспандэнтам раённай газеты. Меў з сабой вершы, але так і не адважыўся паказаць іх Яўгену Іванавічу, толькі пазней выйшаў зборнік маіх вершаў.

Яўген Іванавіч даў аркуш паперы і прадывтаваў тэкст заявы аб дапамозе мне ў набыцці кватэры. Паабяцаў на падставе гэтай заявы накіраваць ліст у Маладзечна.

Уражвае, што ў Яўгена Іванавіча было такое вялікае жаданне дапамагчы і зусім не цікавіла, хто я і як тут апынуўся. Толькі калі маё пытанне аб дапамозе было фактычна закончаным, скарыстаўшыся момантам, я сказаў, што быў у Пількаўшчыне і прывёз запіску ад брата. Яўген Іванавіч прысеў да мяне бліжэй, паклаў далонь адной рукі мне на калена, другой доўга трымаў запіску, відаць, прачытаў некалькі разоў. Яго вочы засвяціліся радасцю, сэрца чуйна ўспрыняло гэтую звестку. Напэўна, прыйшоў успамін пра ўсё працяглае і бацькамі жыццё, пра іх ласку і ўтульнасць роднага куточка, пра тую прыгажосць непаўторнага краявіду. Было бачна,

як шмат значыць для Яўгена Іванавіча Пількаўшчына, калыска жыцця.

У запіску было запрашэнне Яўгену Іванавічу неадкладна прыехаць у госці. Ён з вялікай цікавасцю, якая можа быць толькі ва ўлюбёнага ў свае мясціны чалавека, імкнуўся даведацца пра родных, пра мілую Пількаўшчыну. Мне перадалося яго душэўнае адчуванне, жаданне пачуць як мага больш, успомніць і, як мне здалося, уявіць, што ён у сваёй роднай хатцы, сярод бацькоў, усёй сям'ёю. Добрая, цёплая энергія перадалася і мне. Я быццам таксама ўдзельнічаў ва ўспамінах і толькі паспяваў адказаць на ўсё тое, пра што даведаўся ў Пількаўшчыне ад Фёдара Іванавіча і яго жонкі.

Але тут прыйшла гаспадыня Любоў Андрэўна, прапанавала перайсці за стол і там працягнуць размову. На стала было шмат разнастайнай ежы. Мне было сорамна за тое, што гаспадыня так турбавалася. Пачаў прасіць прабачэння, на што гаспадыня ласкава ўсміхалася: «Мы заўсёды радыя гасцям, тым больш з на-

шай мясцовасці. Вы наш блізкі зямляк, нават сусед і цёзка Яўгена Іванавіча. На шыя вёскі зусім недалёка, пры тым вы пасланец з нашай бацькаўшчыны».

За сталом размова працягвалася ўтрох. Цікавым і дапытлівым суразмоўцай аказалася Любоў Андрэўна, часта жартавала. Таксама прапанавала планаваць свае справы так, каб атрымалася ў самы бліжэйшы час наведаць маладых. Як высветлілася, за працай яны не былі на радзіме ўжо шмат часу. Усё ж такі пад час размовы я спытаў у Яўгена Іванавіча, як на раджаюцца вершы ў народнага паэта. Яўген Іванавіч шчыра падзяліўся сваім багатым вопытам і, калі можна так сказаць, асабіста сваёй тэхналогіяй вершаскладання. Для мяне гэтая размова была надзвычай павучальнай і цікавай.

За даволі працяглае час, праведзены з гасціннымі, шчырымі, добразычлівымі гаспадарамі, прызнаюся, адчуваў сябе ўтульна, як з даўно знаёмымі, інакш кажучы – як дома. Быў узрушаны іх дабронаю і ўвагай, імкненнем пачуць, паспачуваць і дапамагчы справай і парадамі. Шчыра падзякаваў Яўгену Іванавічу за ўвагу, разуменне і жаданне дапамагчы, Любоў Андрэўну – за падтрымку маёй просьбы, за гасціннасць, за вельмі

смачны абед. Выказаўшы сваю найвышэйшую душэўную ўдзячнасць гаспадарам за гасціннасць, папрасіў дазволу зайсці з падзякай і развітаўся.

Свой ліст Яўген Іванавіч накіраваў у Маладзечанскі гаркам партыі. Мяркую, зварот быў прыняты асабліва ўважліва, ён жа ад члена ЦК КПБ і дэпутата Вярхоўнага Савета СССР. Пытанне разглядалася непасрэдна пад пільным кантролем першага сакратара гаркама партыі горада Маладзечна Канстанціна Іванавіча Туровіча, які толькі што заняў гэтую пасаду.

К. Туровіч на зварот Максіма Танка адказаў, што наша сям'я (жонка – настаўніца з вышэйшай адукацыяй) патрэбная гораду, што будзе аказаная неабходная дапамога ў вырашэнні жыллёвага пытання.

Пытанне маё вырашылася станоўча. Неўзабаве ў жыллёвым адзеле гарвыканкама прапанавалі купіць двухпакатную кааператывную кватэру вызваленнага фонду, якую мы і набылі ў 1975 годзе. Гэтай кватэраю карыстаемся і сёння, успамінаючы добрым словам добрыя справы вялікага чалавека, паэта, нашага земляка.

Яўген
НЕСЦЯРОВІЧ,
г. Маларыта

(Заканчэнне. Пачатак у № 36)

Вобраз Максіма Багдановіча заставаўся з Людвікай Антонаўнай заўсёды. Данута Бічэль згадвае: «Пра Максіма яна мне апавядала пры кожнай сустрэчы... Яна казала пра Максіма, які ён быў прыгожы, высокі, ажно згінаўся ад сваёй высокасці, а валасы ў яго былі каштанавыя, раскошныя, хвалістыя, а вочы блакітныя, а ў пахмурны дзень яны былі светла-шэрыя, а не карыя, як малявалі на карцінах. А я прапавядала яе: «А Паўліна Мядзёлка мне казала, што Максім быў непрыгожы, бо надта бледны, хворы, кашляў і пацёў». А пані Людвіка аж падскочыла: «Няпраўда гэта! Ён быў бледны, але гэта яму было да твару. А калі кашляў, ён звычайна адыходзіў у бок. І меў заўсёды чыстую хусцінку, каб выцерці пот і вусны».

Згадвала яго з тымі, для каго ён быў не проста маладым нашаніўскім класікам з невядома да далёкай мінулай эпохі, а жывым і блізкім. Як для Дануты Янаўны, якая апошні раз сустрэлася з Людвікай Антонаўнай ў сакавіку 1991 года: «Калі яна ўгадала, хто прыехаў, бо ўжо не чула і не бачыла, адразу пачала гаварыць пра нашу агульную вялікую любоў, а можа і містычнае каханне, – пра Максіма, і, аж дзіва, знаходзіліся нейкія новыя згадкі».

Тыя ўспаміны, якія былі надрукаваныя ў «Полымі» ў мінулым годзе, а пазней увайшлі ў кнігу «Максім Багдановіч: вядомы і невядомы» (належаць верагодна, Леанарду Зайцу), здавалася б, шмат гавораць і пра асобу паэта, і пра «найвялікшую мэту яго жыцця». Зрэшты, у творчасці адпаведны водгук знаходзім. Аўтар з пэўнасцю пісаў: «Падрабязней аб гэтым раскажуць пэўныя людзі тады, калі на тое прыйдзе час». Але ніхто з абазначаных пра тое не раскажаў. Ані Ванда Лявіцкая, чыё імя згадваецца, ані Аркадзь Смоліч, з якім асабліва быў блізкі Максім, ані Галубок, Фальскі, Ядвігін Ш., якія апошнія бачыліся з Максімам перад ягоным ад'ездам. Час не прыйшоў і ўжо не прыйдзе ніколі. Што да самой Зоські Верас, то яна не прыняла гэтыя ўспаміны, успры-

Апошняя з магіканаў

няла іх з болей, пра што сведчыць у лісце да Н.Б. Вагачы: «Гэта нешта такое «дзікае», бессэнсоўнае. Шмат не праўдзю сабе папавала, прачытаўшы».

Між іншага, ва ўспамінах даводзіцца і тое, што каханне не было містычным...

Людвіка страціла Максіма ў 1917-м. «Людвіка і Фабіян» – так называецца гістарычная драма, напісаная Людмілай Рублеўскай і Віталем Скалабанам. Аўтары аднавілі гісторыю кахання, па часе – імгненне ў доўгім жыцці Людвікі Сівіцкай, якое, аднак, засталася ў сэрцы да скону.

І калі ўжо на парозе стаяла яе ноч, чорная, бяздушная, калі не было ні святла, бо вочы адмовіліся глядзець, ні слыху, які быў страчаны яшчэ раней, і памяць, такая дасканалая праз увесь амаль стагодковы век, адмовілася слугаваць сваёй гаспадыні, Людвіка Антонаўна ў поўным забыцці паўтарала адно імя: «Фабіян, Фабіян». Свядомасць адкінула ў апошні момант усё, пакінуўшы толькі гэтае імя. Імя мужчыны, з кім, як яна прызнавалася ў лісце да сваёй даўняй сяброўкі Ванды Лявіцкай ад 15 жніўня 1964 года, «сталася...». Сталася тое, пра што ніколі, да скону не забудзецца ні адна кабетка. Гэтае ж слова ўкладваюць аўтары гістарычнае драмы ў вусны Фабіяна, каб перадаць ягонае вялікае ўзрушэнне і радасць: «Сталася! Аб чым я толькі мог сніць у маргах, да чаго так бясплодна, столькі часу рвалася маё чуццё!». А яшчэ ў тым жа лісце Зоська Верас пісала, што вельмі хацела мець дзіцятка. Фабіян Шантыр стаў бацькам яе першынца. «Я вельмі тужыла па сямейным жыцці, з зайздрасцю глядзела на кожнае дзіця на вуліцы... Якраз тады я ізноў некалькі разоў спаткалася з Ш. Ну і – сталася...». Пра гэтую кранальную гісторыю паведаміў на старонках «Нашай Нівы» Уладзімір Содаль.

Уяўляецца, што яна ў несвядомым стане зноў вярнулася ў той час. Час быў пераможаны, ён перастаў існаваць. І такою, маладой і прыгожай, яна перайшла сваю мяжу, каб сустрэць там найперш таго, хто жыў у сэрцы, каго бачылі вочы, чыё імя паўтаралі вусны. Бо не было ўжо ні дня, ні ночы, а толькі пазамежнасць, дзе пануе каханне, як хораша ўявіла тое ў сваім вершы сучасная паэтка Анэля Дабравольская.

Фабіяна Шантыра расстралялі бальшавікі. Ён «стаў першай бальшавіцкай ахвярай з так званай беларускай на-мэнклятуры. Зоська Верас праз усё жыццё лічыла Шантыра сваім першым мужам – бацькам свайго сына». Уладзімір Содаль слухна заклучае: «Таму нядзіўна, што Зоська Верас на сконе жыцця адзіна гукала Шантыра: – Фабіян! Фабіян!».

Людвіка страціла Фабіяна ў 1920-м. Відаць, Неба вырашыла ўрэшце падараваць Шарай Пташцы ўтульнае гняздзечка, злітаваўшыся з гаротніцы, якая столькі вынесла, засталася адна, з сыночкам на руках. Ёй быў пасланы прыгожы, добры і надзейны мужчына Антон Войцік. Менавіта такім павінен быць муж паэткі, каб і яна зведала сямейнае шчасце і мела дзе прытуліцца і за каго схавацца. Колісь мне, наіўнай, здавалася: ну што той нейкі Войцік? Пасля таго, калі было безнадзейна-балючае каханне-мроя – Максім, калі разгарэлася, каб быць знішчаным віхурай злавеснага часу яе пачуццё да Фабіяна. Думалася: Войцік – гэта ад безнадзейнасці і беспрытульнасці. Падаваўся абавязкова невысокім, хутчэй нават малым, безумоўна, непрыгожым. І, зразумела, далёка не вартым яе. Мо таму, што апроч караткавага, зусім нягучнага прозвішча, не ведала пра яго нічога.

Калі прачытала кнігу Дануты Бічэль «Мост святога Францішка», паўстаў іншы вобраз. Кранальная гісторыя над-

звычай прыгожай сям'і Войцікаў з вёскі Вярэнькі, што каля самага Будслава. Усе чацвёра сыноў гаспадара Яна былі асобамі выключнымі. Пра Антона ў кнізе чытаем: «Скончыў толькі пачатковую школу, але меў выразны почырк, ведаў беларускую мову, складаў вершы. Быў прыгожы, меў залатыя рукі...», быў «зіцрэдактарам» многіх газет». Але галоўнае тут: ён шчыра кахаў сваю сужаную. Быў гадоў на шэсць маладзейшы, а яна ж яшчэ і дзіцятка мела. То зразумела, як паставіліся ў вёсцы да такога шлюбу. У адказ «казаў заўсёды, што ён надта шчаслівы, што Людвіка, прыгожая, разумная, таленавітая і слаўная між беларусаў, выйшла менавіта за яго. Ён любіў сваю жонку, ганарыўся яе талентам».

Глядзела на фотаздымкі ў музеі Максіма Багдановіча. На адным інак, на другім малады мужчына. Якраз 1926 год, калі быў узят шлюб. Светлыя вочы, тонкія, далікатныя рысы твару, хвалістыя валасы. Сапраўды, надзвычай прыгожы. Яны прадалі дом у горадзе, купілі зямлю, каб пабудоваць свой свет. Бо вакол людзі за доўгія часы стварылі тлум, які часам перарастаў у праўдзівае пекла, калі змяняліся ўлады, калі ішла вайна. Яны жылі на сваёй зямлі, карміліся з працы сваіх рук. А на такое здольныя толькі тыя, што звязаныя шчырым каханнем і павагаю адно да аднаго.

Не ведаю, ці спытаў хто калі ў Людвікі Антонаўны, ці былі ў іх жыцці непаразуменні, сваркі. Я б сёння спытала. З вялікай надзеяй пачуць у адказ тое, чаго ніколі не пачула ні ад адной знаёмай жанчыны: «Мы ніколі не сварыліся». Недарэмна ж ён меў такое дарагое для Зоські Верас імя, якое тройчы прайшло праз лёс паэткі: імя бацькі і імя сына-першынца.

Людвіка страціла Антона ў 1948-м. Такі вольны ланцужок, 1917–1920–1948, гадоў-стратаў той, якая перажыла ўсіх нашаніўцаў. Засталася апошняю з магіканаў, як яна сябе называла.

Ала
ПЕТРУШКЕВІЧ

Сучасны Мёрскі раён у пачатку XIX стагоддзя ўваходзіў у Дзісенскі, а заходняя яго частка ў Браслаўскі паветы. Напярэдадні 1812 года было складзена каля сарака праектаў будучага вядзення вайны. Роля нашага рэгіёну ў ёй была вызначана згодна з планам, распрацаваным ваенным дарадцам генерал-лейтэнантам К. Фулем і зацверджаным Аляксандрам I. Паводле яго рускія арміі павінныя былі адразу адступіць, маневраваць, пазбягаць генеральных бітваў да ўмацаванага лагера, што меркаваўся на флангу наступваючых французскіх войскаў. Паводле даручэння Барклая дэ Толі падпалкоўніку барону Вальцогену было даручана знайсці месца, зручнае для пабудовы ўмацаванага лагера паміж Дняпром і Дзвіной.

3 чэрвеня па верасень Л. Вальцоген вывучаў вялікія прасторы ад Рыгі да Дзісны. Шляхі Вільня–Дынабург–Дрыса, Вільня–Мінск–Орша, Віцебск–Орша–Магілёў–Стары Быхаў, Стары Быхаў–Бабруйск–Нясвіж–Слонім–Пружаны–Кобрын–Брэст, Брэст–Дубна–Жытомір–Кіеў. Толькі ў кастрычніку ён вярнуўся ў Пецярбург. Увесь гэты час ён дасылаў ваеннаму міністру падрабязныя апісанні дарог і пазіцыяў каля Рыгі, Вільні, Друі, Дрысы, Барысава, Дынабурга, Віцебска, Оршы, Свянцян, Зембіна, Брэста–Літоўскага, Будзілова і Магілёва, стан агледжаных ім крэпасцяў і агульныя меркаванні аб будучым тэатры ваенных дзеянняў. Менавіта ён і выбраў найбольш зручнае месца для пабудовы лагера ў лукавіне Заходняй Дзвіны насупраць павятовага горада Дрысы (цяпер райцэнтр Верхнядзвінск), што павінен быў размясціцца якраз на тэрыторыі сучаснага Мёрскага раёна. Будаўнічыя працы пачаліся толькі ў красавіку 1812 года. Уся арганізацыя будаўніцтва лагера была ўскладзеная на палкоўніка світы Яго Імператарскай Вялікасці Эйхена, рабочаю сілай павінен быў забяспечыць беларускі ваенны губернатар А. Вюртэмбергскі. Ён распарадзіўся адправіць на будаўніцтва 2,5 тысячы людзей з жалезнымі рыдлёўкамі, піламі, сякерамі, акрамя як з Дзісенскага павета былі накіраваныя сяляне з Дрысенскага, Дынабургскага, Рэжыцкага, Полацкага, Гарадоцкага, Суражскага, Себежскага і іншых паветаў. Дастаўку рабочых павінныя былі забяспечыць засядацелі земскіх судов. Частка рабочых уцякала ад знясільвальнай працы і нястачы харчавання. Пры гэтым часцей разбягаліся ўрадженцы далёкіх паветаў (Вілейскага, Рэжыцкага), таму асноўны цяжар працы быў на рабочых з нашага Дзісенскага, а таксама Дрысенскага паветаў, якія пасылалі аднаго рэкрута не з кожных ста сялянаў, а з дваццаці. Праз кожныя тры

тыдні рабочыя мяняліся, настолькі знясільвальнай была праца. Аплата па тых часах была дастаткова высокай – 15–20 капеек у дзень. Працы пачаліся 12 красавіка. Цягам двух месяцаў дзве тысячы чалавек уручную насыпалі 11 рэдутаў, высеклі лес паміж вёскамі Кукішы (цяпер – Гвардзейскія), Шчэберы, Слабада, пабудавалі з дрэваў засеку і палісады (умацаванні з заўважных бяровяных, укапаных у зямлю). Было пабудавана дзесяць батарэяў, перад якімі былі равы глыбінёю да двух і шырынёю да шасці метраў. Спачатку найбольш марудна ішла пабудова рэдутаў № 3 і № 4 і егерскіх умацаванняў насупраць іх, бо спачатку там было шмат вады, а таксама трэба было выкарчаваць шматлікія пні. Памеры лагера склалі 4,3 кіламетра ў даўжыню і 3,2 кіламетра ў шырыню. Асноўныя яго рэдуты размяшчаліся паміж вёскамі Брэдзева, Путры (Слабада), Шчэберы, Барсукі, Дварчаны. Кожны рэдут першай лініі прыкрываўся лажаментам – акопам для ўкрыцця пяхоты і гарматаў, даўжыня якіх складала 100–80 сажняў. Рэдуты другой лініі размяшчаліся на адлегласці 200–300 сажняў. Вышыня іх дасягала 4–5 метраў. Рэдуты другой лініі былі акражаныя яшчэ і «воўчымі ямамі». З левага флангу, каб французы не маглі непрыкметна падыйсці, з высечанага лесу была створаная засека даўжынёю 2,5 кіламетра, іх было тры лініі. Для зноснаў з правым берагам былі пабудаваныя чатыры пантонныя масты, якія на нашым беразе былі прыкрытыя трыма перадмаставымі ўмацаваннямі. Акрамя таго, былі пабудаваныя масты на рэках Заходняя Дзвіна, Дрыса, Дзісна, Друйка. Для

больш зручнага руху войскаў на Мёршчыне былі пабудаваныя або добраўпарадкаваныя і пашыраныя дарогі Браслаў–Пераброддзе–Мёры–Дзісна, Браслаў–Забалоце–Мілашова–Лявонпаль–Дрыса, Друя–Лявонпаль–Дрыса. Да гэтай пары мясцовыя жыхары называюць іх або «французскімі», або «лініямі». Па загадзе рускага камандавання былі пабудаваныя невялікія масты на рэчках Вята, Волта, Мёрыца.

Настаўніца гісторыі Перабродскай сярэдняй школы Н. Сам-

нерал-лейтэнант К. Аперман, які даклаў ваеннаму міністру, што будаўніцтва ўмацаванняў выкананае Эйхенам з вялікім поспехам і рэкамендаваў яго, а таксама падпалкоўніка Нэйтгарда і інжынер-паручніка Класава, узнагародзіць. Але час паказаў, што будаўніцтва Дрысенскага лагера знясільвальнай працай 2,5 тысячы сялянаў было дарэчным.

Напалеон з войскам пачаў пераправу праз Нёман 24 чэрвеня 1812 года. Паводле папярэдняга плана, 1-я руская армія пад камандаваннем Барклая

ла Мюрата. Па нашых дарогах праходзілі таксама карпусы маршала Нэя і Удзіно. 8 ліпеня Аляксандр I агледзеў умацаванні. Вось што пісаў аб гэтым у сваіх мемуарах адмірал А. Шышкоў: «Рускі цар у суправаджэнні Аракчэева, Балашова, Фуля і вялікай світы агледзеў умацаванні. Фуль даваў тлумачэнні. Тут жа палкоўнік Мішо зрабіў некалькі заўвагаў Фулю, бо на яго погляд праціўніку нічога не каштавала, каб знішчыць усю рускую армію ў гэтых лагерах. Генерал Фуль ускіпеў і рэзка адказаў Мішо. Пад час спрэчкі Аляксандр дапытліва глядзеў на сваіх прыбліжаных, але ніхто не адважыўся падтрымаць Фуля. На другі дзень пасля знаходжання ў лагерах імператар у маёнтку Бяльскоўшчына, каля Дрысы, склікаў ваенную раду, на якой акрамя Аракчэева, Балашова прысутнічалі Барклая дэ Толі, генерал С. Валконскі, прынц Альдэнбургскі і генерал Вальцоген. Усе выказаліся за адступленне з лагера». Тут жа было прапанавана імператару (у сувязі з небяспекай знаходжання ў арміі і каб у будучых паражэннях не абвінавачвалі Аляксандра I) пакінуць армію. Галоўнакамандуючым стаў ваенны міністр Барклая дэ Толі. 9 ліпеня 1-я руская армія заняла Дрысенскі ўмацаваны лагер. У гэты дзень спаўнялася 103-я гадавіна Палтаўскай бітвы. Каб узяць маральны дух адступаючай арміі, быў зачытаны высахайшы ўказ:

«Рускія воіны! Наконец вы достигли цели, к которой стремились. Когда неприятель дерзнул вступить в пределы нашей империи, вы были на границе для наблюдения оной. До совершенного соединения армии нашей, временным и нужным отступлением удерживаемо было кипящее мужество остановить дерзкий шаг неприятеля. Ныне все корпуса 1-й нашей армии соединились на месте предначинанном. Теперь предстоит новый случай оказать известную вашу храбрость и приобрести награду за понесённые вами труды. Нынешний день, ознаменованный Полтавскою победою, да послужит вам примером. Память победоносных предков да возбудит к славному подвигам! Они мощною рукою разили врагов своих; вы следуйте по стезям их, стремитесь к уничтожению неприятельских покушений на Веру, Честь, Отечество и семейства ваши. Правду нашу видит Бог и ниспошлёт на всё Своё благословение».

Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
настаянік, кіраўнік гуртка
«Арганаўты мінулага»
СШ № 3 г. Мёры
(Працяг будзе)

Мёршчына ў вайне 1812 года

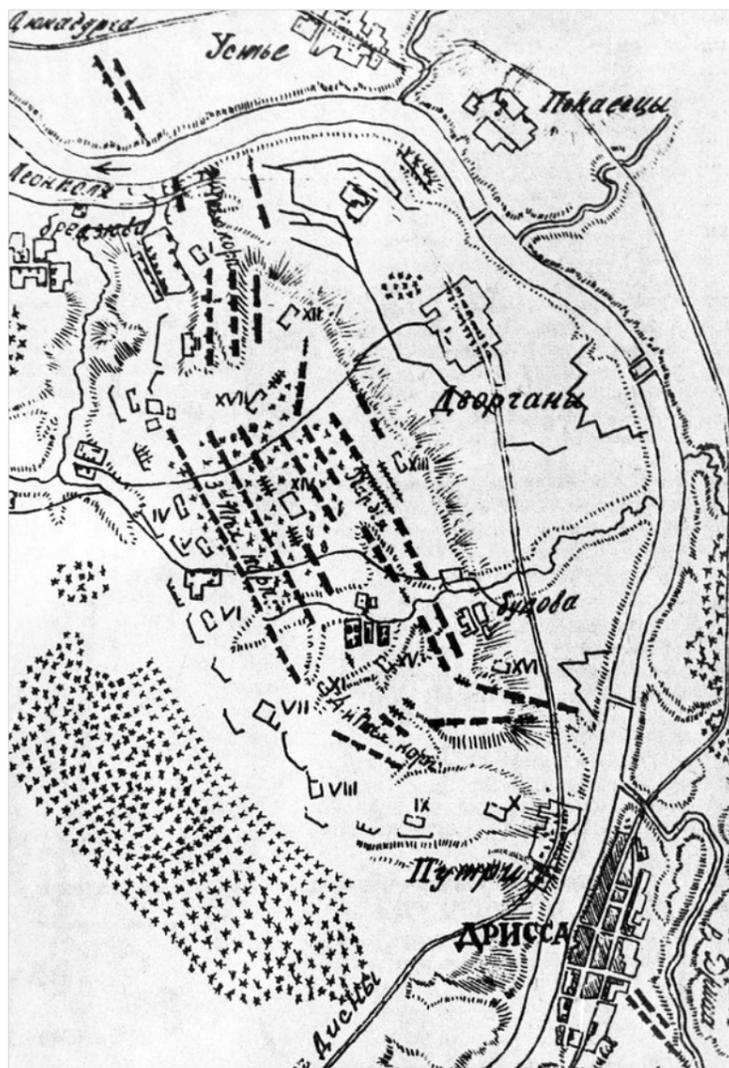

Схема Дрысенскага ўмацаванага лагера

сановіч з апытанняў мясцовых жыхароў даведлася, што рускімі войскамі быў пабудаваны мост на палях нават праз возера Набіста. Палі ў вадзе захаваліся да нашых дзён. Пад час даследаванняў археолага-краязнаўчага гуртка «Арганаўты мінулага» былі знойдзеныя рэшткі мастоў на рацэ Вята і Храброўка. Рэшткі перадмаставага ўмацавання і палі былі знойдзеныя намі непадалёк вёскі Слабада.

У пачатку чэрвеня працы па будаўніцтве Дрысенскага лагера агледзеў інжынер ге-

дэ Толі пачала адступаць да Дрысенскага лагера. Праз Мёршчыну праходзілі 1, 2, 3, 4, 5 пяхотныя карпусы і 1 кавалерыйскі корпус 1-й рускай арміі. Колькасць арміі дасягала звыш 120 тысяч салдатаў і 380 гарматаў. У Пераброддзі пад час адступлення знаходзілася стаўка рускага імператара Аляксандра I, дзе ён падпісаў два ўказы. За рускімі войскамі паволі рухаліся чатыры французскія карпусы Нансуці, Манбрэна, Грушы, Латур-Любура пад агульным камандаваннем марша-

Форум этнічнай музыкі

Думкі наўздагон або – закід на будучыню

Фэст этнічнай музыкі «Камяніца», што адбыўся ў Музеі народнай архітэктуры і побыту, скончыў фестывальны сезон гэтага года. Чацвёрты па ліку, ён запомніўся візітам расійскага гурта «Іван Купала» ды з'яўленнем адмысловай сцэны для аматарскіх калектываў. Азмрочыўся адсутнасцю заяўленага ад пачатку гурта «Крамбамбуля» ды піва (для тых, каму яно – неад'емны чынік падобных імпрэзаў на вольным паветры), што ўсё ж не сапсавала непаўторнай энергетыкі фестывалю.

Гурт «Чарнабрыўцы» з в. Маркавічы Гомельскага раёна

Рыхтуючыся да сёлетняй «Камяніцы», арганізатары сутыкнуліся са значнаю праблемай – абмежаванасцю айчынай фолксцэны. Адзін з арганізатараў імпрэзы Сяргей Чагрынец нават прызнаўся, што не хоча запрашаць на кожны фэст адных і тых жа выканаўцаў: «... калі нам ісці гэтым шляхам, то гурт «Тройца» можна не выкрэсліваць з фестывальных афішаў цягам бліжэйшых 10 гадоў. Наша задача акурат у тым, каб не проста паўтарацца ці не паўтарацца, а ў тым, каб сапраўды паказаць некага яшчэ. На сённяшні ж дзень калодзеж, з якога мы чэрпем гурты, бліжэй да апуштавання, чым да напайнення». Без каманды Івана Кірчука, «Палаца» ды «Старога Ольсы» адсутнасць хэдалайнера-«Крамбамбулі» паставіла арганізатараў у вельмі цяжкае становішча. Былі маладыя і шматабяцальныя Наста Някрасава і «FolkRoll», «Relikt», «Гаротніца»; цікавыя «Рава» (гібрыд старадаўняй музыкі з рытмізаванымі аранжыроўкамі) і гурт з Гродна «Irgo-gath» (першае айчынае фолк-фэнтэзі). Не стала моцнага беларускага гурта, які здолеў бы разварушыць публіку.

Толькі «Іван Купала» вывеў азяблую публіку з стану гіпнатычнага сузірання. Расійскія госці сапраўды далі дыхты, і ўжо з першай песні перад сцэнай распачаліся стых і й ны я танцы і карагоды.

Гонар завяршыць фестываль выпаў «дэструктыўнаму па-жарнаму аркестру» «Гаротніца». Алег Хаменка, вядучы фэсту, прамовіў, што тое мусіць зрабіць малады беларускі калектыв. І гэта слушная пазіцыя арганізатараў. «Гаротніца», якая удзельнічала ва ўсіх опэн-эйрах лета, заслугоўвае гэтага.

Што тычыцца самога фестывалю, то значны яго плюс – у варыятыўнасці баўлення часу. Гледачы, якія раптам не ўпадабалі інтэрпрэтацыю традыцыйнай культуры на асноўнай сцэне, мелі іншыя магчымасці пазнаёміцца з беларускай спадчынай. На «Камяніцы» ўвесь час працаваў кірмаш майстроў – ад ільняных стужак і пасуаў да намёта з дызайнерскай вопраткай. Аўтэнтычныя пабудовы і падворкі, старадаўнія цэрквы і млыны давалі магчымасць наведнікам пазнаёміцца з побытам нашых продкаў. Можна было смачна паесці, прысеўшы... у музейных хлявах і паслухаць музыкаў, якія

гралі наўпрост на двары. Таму натоўп няспынна блукаў па ўсёй вялізнай тэрыторыі музея. Рэалізацыя алкагольных напояў была забаронена.

У меню насупраць медавухі было накрэмзана рашучае «Нет», і госці фэсту задуменна шпацыравалі з кубачкам гарбаты ў руках.

Поспехам, які варта развіваць, стала малая сцэна фестывалю. Яна паўстала дзякуючы намаганню спявачкі Русі. Лідарка фолк-праекта «Shuma» з вялікім імпэтам узялася за арганізацыю аматарскага фолк-марафону. «Назіранне за тым, як саспяваюць новыя свядомыя беларусы, дае мне вялікую асалоду. Апошнім часам тэма беларускасці і беларускай ідэнтычнасці вельмі моцна хвалюе мяне і маю сям'ю. І калі ёсць магчымасць далучыцца да фармавання гэтага новага пакалення, да працы з дзецьмі, з падлеткамі, то я з задавальненнем прымаю такія прапановы», – зазначыла Руся. Да ўдзелу на малой сцэне прымаліся дзіцячыя і дарослыя калектывы, якія маюць справу з народнымі спевамі, танцамі ці абрадамі. Арганізатары сцвярджаюць, што за фестывальны дзень на гэтую сцэну выйшлі 157 выканаўцаў з розных куткоў Беларусі і адзін канадскі гурт, «Яваровы людзі», які складаецца з ураджэнцаў нашай краіны.

Праводзілі сёлетнюю «Камяніцу» пад святочныя выбухі салюту. Наступны фестываль – юбілейны. Ёсць час падвесці вынікі і выправіць хібы. Але нават пры ўсіх недахопах фэст «Камяніца» сёння застаецца галоўнай музыкальнай падзеяй краіны. І штосьці падказвае, што ў наступным годзе форум этнічнай музыкі збярэ яшчэ большую публіку (тым больш – каб патрапіць на яго, гледачы плацяць за квіток смешны кошт).

Ігар МЫСЛІВЕЦ,
студэнт Інстытута
журналістыкі БДУ

У чытанні – жаночы твар

Звыш 60 % чытачоў Бярэзінскай раённай бібліятэкі – прадстаўніцы прыгожай паловы чалавецтва. Невыпадкова ў гонар года кнігі галоўны кніжны храм горада на Бярэзіне сабраў на прадстаўнічы чытацкі фэст менавіта жанчынаў. Адпаведна назве і ідэі злёту-форума – прадставіць жанчынаў у феерверку кніг, арганізатары свята (бібліятэка і раённая арганізацыя грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз жанчын») падрыхтавалі шэраг цікавых і прыемных сюрпрызаў, якія надавалі мерапрыемству ўзнёслай змястоўнасці і пачуццёвай напоўненасці.

Насценны рэкламнік «Хто ёсць хто сярод нашых чытачак», фотастэнды «Жанчына з кнігай – гэта заўсёды прыгожа», «Мы выбіраем кнігу» наглядна, у лаканічных рэкламных вершаваных радкоўях прадставілі чытацкую жаночую гвардыю Беразіно ўсіх узростаў і прафесіяў, літаратурных прыхільнасцяў, сацыяльнага і сямейнага статусу. Бібліятэчная «кніга рэкордаў» занатавала як чытацкія рэкорды бярэзінскіх жанчынаў (па стажах і хуткасці чытання, колькасці прачытаных за год кніг і пройдзеных кіламетрах да кніжнага храма, колькасці ўзятых за адно наведванне выданняў), так і прыватныя адметнасці (узроставаыя – самая старэйшая чытачка 1925 г.нар.; самага малага – 150 см, самага высокага росту – 195 см; па даўжыні касы – 95 см; па нетрадыцыйным хобі – рыбалка; уладальніцаў самага рэдкага імя і прозвішча; па нетрадыцыйных жаночых прафесіях – маёр міліцыі, кранаўшчыца).

Зборны партрэт бярэзінскіх чытачак цікава прадставіла гумарыстычная калектывная анкета «Вось мы якія!». Кніжны парад «Паглядзіце, што мы чытаем!» прэзентаваў любімыя кнігі чытачак, а выстаўка «Смачныя кнігі» змяшчала цікавую інфармацыю пра любімыя стравы літаратурных герояў і папулярныя жаночыя прысмакі. Экспазіцыя «Самыя незвычайныя кнігі нашай бібліятэкі» ўразіла 60-цю намінацыямі «Я – самая, самая» (па фармаце, мастацкім афармленні і змесце, культывасці, запатрабаванасці ў чытачоў і інш.). Прызнаннем Кнізе ў прыхільнасці прагучаў эмацыянальны маналог-споведзь «Вы любіце кнігу, як люблю яе?» А рэкламнае прадстаўленне лепшых з лепшых было праведзенае ў форме жывой партрэтнай галерэі «Я без кнігі – не Я» з агучваннем цікавых фактаў «кніжных біяграфіяў» і пацвярджэнняў адданасці чытанню – сямейнай, дынастычнай, асабістай. Ажылі партрэты кнігалюбаў рознага фармату: кіраўніка, бізнес-лэдзі, юрыста, медыка, настаўніка, шэф-повара, швачкі, банкаўскага работніка, грамадскага дзеяча, трактарысткі, работніка гандлю, хатняй гаспадыні, шматдзетнай маці, маладой матулі, маці асаблівага дзіцяці, сямейнай чытацкай дынастыі... Ушанаванні прайшлі ў намінацыях «Мадам Класіка», «Лэдзі дамскага рамана», «Місіс Серыял», «Мадам Раёнка», «Мадэмуазель Фантастыка», «Сіньерына Перыёдыка», «Мадам Камерцыйны фонд», «Міс Гістарычны раман».

Быў разыграны таксама шчаслівы чытацкі фармуляр, які прадставіў уладальніцы права бясплатнага карыстання платным фондам бібліятэкі на працягу года. Бяспройгрышная кніжна-рэчавая латэрэя падарыла кожнай удзельніцы сімвалічны падарунак з цікавай інфармацыяй пра выйграную кнігу. Літаратурны конкурс дазволіў вылучыць самых эрудзіраваных. Акцыя «Наш хлеб духоўны – кніга» прадугледжвала раздачу хлебабулачных вырабаў з асартыменту любімага магазіна бярэзінскіх жанчынаў «Мэта-плюс». Пры спонсарскай падтрымцы мясцовага сырзавода праведзеная акцыя «Прачытай залпам» з раздачай пакецікаў малочнай прадукцыі з замацаванымі на іх тэкстамі кароткіх літаратурных твораў.

У жыцці кніга пераклікаецца з песняй, таму дарэчы гучалі на свяце бібліятэчныя прыпеўкі і арыгінальныя пераклады вядомых песень. На гумарыстычную хвалю настроілі жанчынаў інтэрмедый і сатырычныя мініяцюры «Вакол кнігі». Свята завяршылася на ўзнёслай ноце прыняцця сімвалічнай прысягі вернасці Яе Вялікасці Кнізе і на пакіданні аўтографу ў Кнізе ганаровых чытачоў бібліятэкі.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦБС
Фота аўтара

Кастрычнік

15 – **Сабаленка Раман Карпавіч** (1907, Брагінскі р-н – 1975), пісьменнік, публіцыст – 105 гадоў з дня нараджэння.
16 – **Ушакоў Андрэй Фёдаравіч** (1912, Чавускі р-н – 1941), пісьменнік, паэт – 100 гадоў з дня нараджэння.

16 – **Каменскі Анатоль Сяргеевіч** (1912–1990), беларускі і рускі актёр, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

20 – **Тарасевіч Янка** (Ян Міхайлавіч; 1892, Шчучынскі р-н – 1978), беларускі культурны дзеяч, выдавец, эсэіст, каталіцкі святар, доктар тэалогіі – 120 гадоў з дня нараджэння.

20 – **Налівайка Алесь** (Аляксандр Міхайлавіч; 1922, Асіповіцкі рён – 2006), літаратуразнаўца, крытык – 90 гадоў з дня нараджэння.

21 – **«Беларуская крыніца»** («Крыніца»; Петраград, Мінск, з 1919 да 1940 – Вільня), грамадска-палітычная і літаратурная газета, орган Беларускай хрысціянскай дэмакратыі – 95 гадоў з дня выхаду.

22 – **Макушаў Вікенцій Васільевіч** (1837, Брэст – 1883), гісторык, філолаг, славяназнаўца – 175 гадоў з дня нараджэння.

24 – **Стальмакоў Юрый Міхайлавіч** (1902 – 1958), кінарэжысёр, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

25 – **Анісковіч Уладзімір Ігнатавіч** (1932, Лагойскі р-н), перакладчык, крытык, публіцыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – **Шабуня Канстанцін Іванавіч** (1912, Уздзенскі р-н – 1984), вучоны-гісторык, член-карэспандэнт Акадэміі навук Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

28 – **Даніленка Міхась** (Міхаіл Пятровіч; 1922, Лоеўскі р-н), пісьменнік, публіцыст – 90 гадоў з дня нараджэння.

28 – **Доўнар Віктар Леанідавіч** (1952, Мінск), жывапісец, аўтар фрэсак і іканастасаў для цэркваў Беларусі, Польшчы, Германіі і іншых краінаў, рэжысёр-мультиплікатар – 60 гадоў з дня нараджэння.

29 – **Аляксеева Ларыса Філалагаўна** (1907–1998), беларуская і руская спявачка, народная артыстка Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

31 – **Пшыркоў Юльян Сяргеевіч** (1912, Рагачоўскі р-н – 1980), літаратуразнаўца, крытык, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1980) – 100 гадоў з дня нараджэння.

31 – **Назіна Іна Дзмітрыеўна** (1937, Мінск), вучоны-этнамузыкалаг, педагог, уладальнік Гран-пры ЮНЕСКА (1988) – 75 гадоў з дня нараджэння.

Бялун

Вы, напэўна, чулі, што ў старажытнасці людзі верылі ў шматлікіх багоў, маліліся ім і прыносілі ім ахвяры. Але мала хто ведае, што на тэрыторыі сучаснай Беларусі ў даўнія часы верылі таксама і ў адзінага Бога, якога называлі Белбог або Бялун.

Паводле Льва Гарошкі, гісторыка, які найбольш займаўся вераваннямі нашых продкаў, Белбог-Бялун быў увасабленнем сілаў нябесных, якіх продкі беларусаў паважалі як адзінае боства – Неба.

Ад Белбога, які быў прабогам і богам багоў, вядуць свой радавод іншыя багі. Думаецца, што Бялун меў трох сыноў: Перуна, Зюзю і Чарнабога. Аднак кажуць, што было гэта даўно, а іншыя – што адносна нядаўна – за саветамі.

Бабуля казала, што жыла ў нашай вёсцы жанчына – удава. Век яе быў нядоўгі. Неяк увосень, калі яна капала бульбу, да яе падышоў мужчына ў гадах, апрануты ў доўгае свет-

лае адзенне, з доўгай ні то сівой, ні то бялюткай барадой і такімі ж валасамі. Наблізіўшыся да жанчыны, незнаёмец звярнуўся да яе са словамі: «Пані, не чапай бульбачкі і не збірай яе з поля, бо здарыцца ў цябе бяда, тады страціш і гэты небагаты ўраджай».

Жанчына не паспела нічога прамовіць, як стары знік. Але з нейкай прычыны сялянка павярнула словам старога і не стала забіраць бульбы з поля.

На наступны дзень словы незнаёмца спраўдзіліся: у яе згарэлі ўсе гаспадарчыя пабудовы. Засталася толькі хата. Несабраны да пажару ўраджай дапамог адзінокай сялянцы выжыць, не згинуць з голаду.

Аднак казалі, што гэта быў Святы Мікалай, а іншыя – што сам Бог. Але думаецца, што гэта больш звязана з даўнейшымі паганскімі вераваннямі. Стары вельмі нагадвае Белбога.

Вось што піша ў сваёй кнізе Алег Латышоў: «Беларусы верылі, што тварэц свету, Белбог, часта ходзіць па зямлі ў абліччы старога чалавека з доўгай барадой, адзеты ў белае, з пасахам у руцэ. Зьяўляўся ён толькі днём, калі сьвяціла сонца. Белбог быў поўны спачування людзям і рабіў толькі дабро. Калі спатыкаў заблуднага вандроўніка, паказваў яму дарогу. Ад гэтага і ўзялася прыказка: «Цёмна ў лесе безь Белуна». У жніўны час Белбог любіў зьяўляцца на палях і памагаць жніццам».

У гэтых паданнях ёсць нешта агульнае. Аблічча старога, бадай, цалкам змяняванае з выгляду Белбога. Ці не адзін і той жа гэта вобраз? Яго апісанне дайшло да нашых дзён. Толькі ў наш час з ім атаясамліваюць Святога Мікалая ці Бога.

Паданне, якое захавалася ў нашых мясцінах, яшчэ раз сведчыць аб тым, што звесткі пра мінулае жывуць у культуры вясцоўцаў. Адно трэба больш пільна прыслухоўвацца да таго, што распавядаюць людзі. І вы прыемна здзівіцеся таму, што перад вамі адкрыецца шмат цікавага і спазнавальнага. Трэба, аднак, памятаць: гісторыя дае магчымасць зазірнуць у мінулае не толькі, каб зразумець яго, але і каб зрабіць слушны выбар у будучым.

**Сяргей БЛІНКОЎСкі,
в. Вялікія Круговічы
Ганцавіцкага раёна**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАТЫЛЁК, матыль – традыцыйная рыбалоўная снасць тыпу дарожкі. Уяўляла сабой металічную пласцінку (бляшку) у форме рыбкі, рухома насаджаную на кавалак дроту. На канцы яго мацаваўся якор, для маскіроўкі насаджаны нос з пер'я. У вадзе пласцінка круцілася вакол сваёй восі, імітуючы жывую рыбку. Матылёк цягнулі за чоўнам на шнуры, да якога прымацоўвалі грузілы. Шнур

намотваўся на спецыяльнае матавільца ці дошчачку. Снасць вядомая здаўна. У наш час выкарыстоўваецца ў аматарска-спартыўным рыбалоўстве ў традыцыйным выглядзе і як дэталі спінінга, вуды, донкі.

«МАТЭРЫЯЛЫ ДЛЯ ГЕАГРАФІІ І СТАТЫСТЫКІ РАСІІ», «Матэрыялы для географіі і статыстыкі Расіі, зібраныя офіцэрамі Генеральнага штаба» – серыя працаў па гісторыі, геаграфіі і этнаграфіі заходніх губерняў Расіі. Далучэнне ў канцы XVIII ст. Беларусі да Расійскай імперыі патрабавала ўсебаковых ведаў пра гістарычнае мінулае, прыроду і насельніцтва гэтага краю з мэтай уключэння яго ў агульнарасійскую сістэму кіравання і правядзення пэўнай сацыяльна-эканамічнай палітыкі. Значная частка накопленай інфармацыі сканцэнтравалася ў ваенным міністэрстве і прызначалася для службовага карыстання. У 1857–1859 гг. выдадзены спецыяльныя інструкцыі і праграмы для комплекснага вывучэння і апісання заходніх губерняў. Адначасова афіцэрам Генеральнага штаба было даручана абагульненне ўсіх звестак па асобных губернях. У 1861 г. у Пецярбургу надрукаваны «Матэрыялы... Віленская губ.» (укладальнік А. Карэва) і «Матэрыялы... Ковенская губ.» (Д. Афанасьёў), у 1862 г. –

«Матэрыялы... Смаленская губ.» (М. Цэбрыкаў), у 1863 г. – «Матэрыялы... Гродзенская губ.» (ч. 1–2 і дадаткі ў 2 т., П. Баброўскі), у 1864 г. – «Матэрыялы... Мінская губ.» (ч. 1–2, І. Зяленскі), у 1865 г. – «Матэрыялы... Чарнігаўская губ.» (М. Дамантовіч).

Апрача матэрыялаў, сістэматызаваных ваеннымі ведамствамі і статыстычнымі камітэтамі, складальнікі выкарыстоўвалі працы па геаграфіі, гісторыі і этнаграфіі М. Балінскага, М. Карамзіна, А. Кіркора, Ю. Крашэўскага, Т. Нарбута, У. Сыракомлі, Я. Тышкевіча, П. Шпілеўскага і інш.

Найбольш поўныя і змястоўныя матэрыялы ў кнігах, прысвечаных Гродзенскай і Мінскай губерням, іх складальнікі дэталёва ахарактарызавалі геаграфічныя ўмовы, мясцовую флору і фаўну, шляхі зносінаў, гістарычнае мінулае краю, этнічны, сацыяльны і канфесіянальны склад насельніцтва, яго заняткі, ежу, жыллё, адзенне, побыт, народны каляндар, звычкі, абрады, фальклор. Характарызуючы этнічную сітуацыю ў Гродзенскай губерні, Баброўскі адзначаў «найвялікшую разнастайнасць, што пануе цяпер ва ўсіх праявах народнага жыцця, мове, нормах, звычаях». Аўтары «Матэрыялаў...» адзначалі прыродныя і этнаграфічныя асаблівасці, што найбольш выразна праяўляліся ў паўночнай і паўднёвай частках губерняў. У паўночнай частцы,

Выданні «Матэрыялаў...» розных гадоў

на думку аўтараў, жылі чарнарусцы, «якія амаль нічым не адрозніваліся ад беларусаў», у паўднёвай – палешукі, пінчкі, падлясяне; апошнія, на іх думку, больш за іншых з усходніх славянаў спазналі польскі ўплыў. Мяжу паміж імі Баброўскі праводзіў па р. Нарва, вярхоўі Ясельды на Пружаны і Сялец, Зяленскі прадаўжаў яе далей на тэрыторыю Мінскай губерні праз Слонім, Слуцк, Бабруйск.

Погляды аўтараў на беларускі этнас адлюстроўвалі жывы працэс фармавання беларускай нацыі, што захоўвала яшчэ следы мясцовых этнаграфічных асаблівасцяў і змяляцкай свядомасці. «Матэрыялы...» – каштоўная крыніца вывучэння жыцця і традыцыйна-побытавай культуры беларускага народа, яго сувязяў з рускім, украінскім, польскім, літоўскім і інш. народамі.

Матылёк